

ט דין אל מלך נאמן

והרב ר' אשר ז"ל⁶ כתב, נהגו כל הארצות האלה, לומר אל מלך נאמן, להשלים רמ"ח תיבות⁷ בקריאת שמע, כנגד רמ"ח אברים, שאם ישמור אדם⁸ תיבות של ק"ש, ישמור הקב"ה רמ"ח אברים שבאדם⁹. ויש מקומות¹⁰ שאין

(ומתחילין) [ומתחילין] קריאת שמע.

מספר האשכול². בקריאת שמע^{2*} יש בה י"ח הזכרות, כנגד י"ח חוליות³, ורמ"ח תיבות, כנגד רמ"ח אברים⁴, לקיים מה שנאמר⁵ כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך.

אברהם

(ח"א סי' לג) והרא"ה והריטב"א והמכתם (ברכות מה:): המנהג לומר "אל מלך נאמן". וכ"כ הטור שיש שמוסיפים: "אל מלך נאמן". וכ"כ הב"י (שם) בשם האגור (סי' קג) שכתב כן בשם הראשונים. 7 ע"ש בא"ח: ותימה כי בג' פרשיות של ק"ש אין בהם כי אם רל"ט תיבות, אבל עם "אל מלך נאמן" ו"ברוך שם", הם רמ"ח. וכ"כ הרוקח (שם). והטור (שם) כתב שחסרים ד' תיבות, ומכוונים להשלים ע"י תיבות: "אמן, אל מלך נאמן". וע"ש בב"י שא"ז מדוקדק, שהרי אינם חסרים אלא ג' תיבות, ובאמ"נ סגי, והאומרים "אמן" הוא לענות על ברכת הבוחר בעמו ישראל. וע"ש בב"ח שיישב דברי הטור, ש"לעולם ועד" כתיבה אחת קא חשיב. 8 בס' המנהגות: אם ישמור אדם אלו רמ"ח תיבות לאמרן "בכוונה", אף כן ישמור הקב"ה וכו'. 9 ע"ש באבודרהם (בשם המדרש): והקורא ק"ש כתקנה, כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת ומתפארה בה, וזהו שאמר הכתוב (משלי ג, ח) רפאות תהי לשרך. ובסוטה מב. א"ל הקב"ה לישראל אפי' לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אין אתם נמסרים בידם. והיינו שק"ש משמרת כל גופו של אדם. וראה בקונ' ההשכמה (למרו"ז הגה"ח הרב שלום לופס ז"ל) אות ח שביאר לפי"ז מ"ש (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצה"ט על יצה"ד אם נצחו מוטב וכו', ואם לאו יקרא ק"ש, דהיינו לפי שכל חטא מטמא רמ"ח אברי האדם, לכן יקרא ק"ש שיש בה רמ"ח תיבות וינצל. וכע"ז כתב המהרש"י (ריש ס' שערי קדושה): כן עשה הוא ית' הגוף שהוא לבוש הנפש בתבנית דיוקן הנפש ברמ"ח אברים וכו', ואחר יצירת הגוף נפח בו נפש חיה כלולה מרמ"ח אברים וכו', ויתלבשו תוך רמ"ח אברים וכו' של הגוף וכו', וכל אבר מרמ"ח אברים נזון ממנו פרטית המתייחסת לאותו אבר. 10 ע"ש באשכול שהטעם שאומרים "אל מלך נאמן" להשלים מנן רמ"ח תיבות, שהוא במקום אמן על ברכת הבוחר בעמו ישראל

1 כ"ה בד"ר. 2 (אויצרכך) ח"א עמ' 9. [נא"ח דין קדושה מיושב אות ד (דף יב טור ד)]. וכ"כ בשלמי ציבור (דף צה:) בשמו ובשם רבינו. 2* בס' האשכול: בקריאת שמע "תכוין" שיש בה וכו'. (ולהלן סו"ס קבב: מואהבת עד ובשעריך מ"ב תיבות, כנגד שם בן מ"ב). 3 בריש ויק"ר: י"ח ציוויים כתיב בפרשת משכן כנגד י"ח חוליות "שבשדרה", וכנגדן קבעו חכמים י"ח ברכות שבתפלה, כנגד י"ח הזכרות שבקריאת שמע וכו'. וראה עוד להלן סי' יא (הערה 45): וכנגד י"ח חוליות שבשדרה. ובגמ' (ברכות כת:) איתא: הני תמני סרי (ברכות י"ח) כנגד י"ח חוליות שבשדרה. וע"ש בפנ"י שמה שתיקנו דוקא נגד זה, משום דכתיב כל עצמותי תאמרנה, ועוד שכיין שרמ"ח אברים של אדם כנגד רמ"ח מ"ע, נמצא שכל אברי המעשה צריכין לקיום המצוות, ובאמת אינו כן, דעיקר עשיית המצוות מצויה באברי הידים והרגלים, משא"כ אברי עצמות שבשדרה, שהם ענינים גשמיים יותר משאר האברים, ולא ניכר בהם שום עשיית המצוה, הלכך הוצרכו לתקן כנגדן י"ח ברכות, כדי שיהיה אדם נזכר בכל עת בתפילה להתפלל בכל כוחו ולנענע, כדי לקיים הכתוב כל עצמותי וגו'. 4 זוה"ח רות ל ע"ג, תיקו"ז תיקון י (דף כה ע"ב). וכ"כ הטור או"ח סי' סא. וכ"כ הב"י (שם) בשם הזהו"ק. וכ"כ האבודרהם (עמ' עז) בשם מדרש. 5 תהלים לה, י. ובס' האשכול: ואל תהי דבר זה קל בעיניך, שהרי אמרו (תנחומא קדושים ו): אמר הקב"ה שמור את שלי ואני אשמור את שלך, שמור רמ"ח תיבות שבק"ש, ואני אשמור רמ"ח אבריך. והא"ח והאבודרהם (עמ' עז) הוסיפו עוד ע"פ המדרש עה"פ (משלי ד, א) שמור מצוותי וחיה, שמור רמ"ח תיבות שבק"ש, והקב"ה ישמור רמ"ח אברים שלך. (ובתנחומא שם: שמרו מצות ק"ש שחרית וערבית, ואני משמר אתכם). 6 ס' המנהגות עמ' 13. וכ"כ האשכול (שם) שכן המנהג בצרפת. וכ"כ הרוקח (סי' שכ) והראב"ה

אמירה דיעקב, בשעה שקבץ בניו¹³ ואמר להם, בני שמא יש בכם מי שאינו עמי ביחוד אדון העולם. פתחו כלם ואמרו, שמע ישראל. כלומר אתה ישראל אבינו¹⁴, שמע שה' אלוהינו ה' אחד. כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו

אוצר החכמה

מיהו אין לשנות, וכל המשנה ידו על התחתונה. רמ"א סי' סא סעיף ג': ויש שכתבו רכל הקורא ק"ש ביחיד יאמר "אל מלך נאמן", שמע וגו', כי ג' תיבות אלו משלימן המנין של רמ"ח, והוא במקום אמן שיש לענות אחר ברוך הבוחר בעמו ישראל, וכן נוהגין. ונראה לי מ"מ כשקורא עם הציבור, לא יאמר "אמ"נ", רק יאמר "אמן" אחד הש"צ כשמיסים הברכה, וכן נוהגין. ונכון הוא. ודעת השו"ע (שם) שכדי להשלים מנין רמ"ח, חוזר הש"צ לומר תיבות: "ה' אלוהיכם אמת". והא"ח (שם) כתב עוד: ולהשלים רמ"ח תיבות יש מי שאומר שחוזרין ב' פעמים "להיות לכם לאלוהים". וכ"כ המהר"י אבוהב בשם הא"ח, וכ"כ הב"י בשם. ואמנם כבר כתב האשכול שמה שיש חוזרים על "להיות לכם לאלוהים", אינו מנהג. וכ"כ בשו"ת הרשב"ש סי' לו (בדברי הרב השואל) שיש לגזור באלו החוזרים תיבות אלו. וע"ש שיש לחזור כל הפסוק. וע"ע בזה בשו"ת מהרלב"ח סי' עג ובשו"ת מהרש"ל סי' סד. 11 (ראה להלן סי' קז (ח"י עמ' שפט): "כאשר, נוטריקון, כשר, אחד, שנים, רוב". וכן להלן סי' ס"ס קכב (ח"י עמ' שסה): שמע ישראל "נוטריקון" שאו מרום עיניכם. וגם כאן פירש רבינו ש"נוטריקון" היינו ראשי תיבות). 12 פסחים נ: 13 ברמב"ם (פ"א מהל' ק"ש הל' ד): אומר בלחש בשכמל"ו וכו'. ולמה קורין כן, מסורת היא בידינו, בשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, ציום ודירום על יחוד השם ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו, ושאל אותם ואמר להם בני שמא יש בכם פסלות, מי שאינו עומד עמי ביחוד השם וכו', כלומר שמע ממנו אבינו ישראל וכו'. וכ"כ המאירי (ברכות טו:). וע"ש בכס"מ שהקשה שהלא בגמ' (שם) איתא: ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, (קץ הגאולה -רש"י. וע"ש בצל"ח ובבן יהודה) מש"כ לבאר בזה, ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא ח"י יש במיתתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשיו. אמרו לו בניו שמע ישראל וגו', כשם שאין בלבך אלא אחד וכו'. (וע"ש בצל"ח מש"כ לבאר כיון שאין בליבם אלא אחד, מדוע נסתלקה שכינה ממנו). ובספרי (דברים לא): מאחר שהוכיחן כאו"א בפני עצמו, וחזר וקראם כולם כאחד, אמר להם שמא יש בליבכם מחלוקת על מי שאמר והיה העולם, אמרו לו שמע ישראל אבינו, כשם שאין בלבך מחלוקת וכו'. 14 ראה

אומרים אל מלך נאמן, לפי שהוא נוטריקון¹¹ של אמן בראשי תיבות, ואין לנו להפסיק בין הברכה לקריאת שמע.

ובפרק מקום שנהגו¹² מפרש מאי האי דמוסיפין בקריאת שמע, ברוך שם כבוד מלכותו, משום

ואח"כ 1234567

באהבה. וכתב בשם רב נחשון גאון ריש מתיבתא דסורא שבג' מקומות יחיד עונה אמן לעצמו, בבונה ירושלים, בבוחר בעמו ישראל באהבה, ובאוהב עמו ישראל. (וכן מנהג גאונים קדמונים וחסידים הראשונים, וכן הלכה א"ח שם בשמו. וראה מש"כ רבינו בזה לעיל סו"ס ה). וכתב ע"ז שם: ואנן טעמא לא קחזינא, דבהדיא אמרו (ברכות מה:): העונה אמן אחר ברכותיו ה"ז מגונה, ולא אמרו משובח אלא בונה ירושלים דבהמ"ז וכו', והכא דקאי באמצע ברכות ק"ש, מגונה הוא אם עונה אמן. וכ"כ הא"ח (שם) גם בשם הרמב"ן. [וכ"כ רבינו להלן סו"ס כה בשם הרמב"ן והרמ"ה שאין לומר "אל מלך נאמן" לפני ק"ש, לפי שהוא נוטריקון של אמן, והוא במקום אמן, ואין להפסיק בין הברכות לק"ש ואמן]. וע"ש בא"ח ששאל הרמב"ן כן להרמ"ה ז"ל (-ומפני שנהגו לאומרו הוצרכתי לשאול), שהשיב כי דבר ברור הוא שהוא טעות, ולא נהגו לא בספר ולא בא"י. [וברמב"ן (ברכות יא:): "אלא" בא"י]. והטעם שאין ראוי לאומרו, כיון שהברכות באות על ק"ש, אין להפסיק בין הברכה והמצוה. והאבודרהם והטור (שם) כתבו בשם הרמ"ה שודאי אם הקדים וסיים הבוחר בעמו ישראל קודם הש"צ, יכול לענות אמן כשיסיים הש"צ, דלאו עונה אמן אחר ברכותיו הוא, אלא אחר הש"צ, והפסקה ליכא, דלא גרע משאילת שלום שמותר, אבל העונה אמן אחר ברכתו הוי טעות, וכ"ש המפסיק ב"אל מלך נאמן", דאיכא תלת, דמפסיק בין ברכה לקריאה, ועוד דמפיק ש"ש לבטלה, דהזכרת השם הכא לית ליה ענינא דמדכר ליה, לא להבוחר בעמו ישראל, ולא לשמע ישראל, והוי לבטלה. ועוד כיון דלאו לצורך ברכה הוי אלא לאשלומי רמ"ח תיבות הוי ליה תוספת בק"ש, אלא מחוורתא דהאי מנהגא לית ליה עיקר וכו'. וכ"כ התשב"ץ (סי' רמ) שאין לומר "אל מלך נאמן" דהוי כאמן, וחשיב עונה אמן אחר ברכותיו. וכ"כ ההגה"מ (פ"א מהל' ברכות אות ח). וע"ש בב"י שאף שהרמ"ה כתב מנהג האומרים "אל מלך נאמן", משום דליתא במתני' ובגמ', מ"מ נראה שמנהג קדמון היה, אלא שאח"כ ביטלוהו, כדי שלא להפסיק בין הבוחר בעמו ישראל לשמע. והרבינו מגוח (פ"א מהל' ק"ש הל' ה) כתב: ומנהג רוב העולם לומר וכו' "אל מלך נאמן" וכו'. ואפשר שנתקן להשלים רמ"ח תיבות וכו'. ורבינו משה לא הזכירו, משמע שלא היה אומרו וכו'.

ואחר קריאת שמע, (אומרין) [אומר*¹⁹] אמת ויציב²⁰ שהיא ברכה שלאחריה. וזאת הברכה נתקנה²¹ על דרך ג' פרשיות של קריאת שמע²². אמת אלהי עולם מלכנו, כנגד פרשה

אלא אחד¹⁵. מיד פתח הזקן ואמר, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד¹⁶. אמרו רבנן, היכי נעביר, נמריה, לא אמרו משה, לא נמריה¹⁷, אמרו יעקב. התקינו לאמרו¹⁸ בחשאי¹⁹.

משה רבינו. וכ"כ המהרש"א (שם). וע"ע בבן יהוידע שם. 18 בזה"ח (רות דף צג): התינוח בשעתא דאמרו בנין יעקב לאבוהון או משה לישראל, אבל השתא כו"ע אמרי שמע ישראל, למאן ישראל אמרין, אלא הא תנינא יעקב אבינו לא מת, והקב"ה חתים ליה גו כורסיה יקריה למהוי תדיר סהדא על בני דקא מייחד שמיה דהקב"ה כדחזי בכל יומא תרי זימני וכו'. וראה בס' פרי צדיק (בראשית עמ' 34) דאף בברואי מטה קרוצי חומר שעדיין אין ליבם ברשותם לגמרי, גם הם מייחדים שמו בכל יום תמיד באהבה, וזהו כבוד מלכותו דבכל משלה. 19 עיין בפ"י התפלה לרוקח (עמ' רפג): אמר יעקב "בלחישא" בשכמל"ו, על כן יזהרו בני אדם שיאמרו ברוך שם בלחישא בלי נשמע קולם, שהרי יעקב אמר בלחישא ומשה לא כתבו בתורה. שו"ע סי' סא סעיף יג: אחר פסוק ראשון צריך לומר בשכמל"ו בחשאי. והא"ח (שם אות ו) הוסיף: ונראה מזה שאין צריך לומר ק"ש בחשאי, אלא "ברוך שם" לבד, וכן המנהג בקצת מקומות שקורין אותה בקול רם. [ועיין בזה בשו"ת דברי יציב שם]. [ודין שצריך להשמיע ק"ש לאזנו כתבו רבינו להלן סי' י הערה (109)]. *19 כ"ה בד"ר. 20 רמב"ם פ"א מהל' ק"ש הל' ו שו"ע סו"ס סו: כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית וכו' לא יצא ידי חובת המצוה כתקנה. 21 בס' סדה"י: ושמעתי שזה השבח של אמת ויציב שלחו בני הגולה שהיו רחוקים מירושלים ולא היו עם עזרא בבבל, ושלח עזרא אחריהם ולא רצו לעלות, באמרם שכיון שהיו עתידים להגלות פעם אחרת, ובהמ"ק עתיד ליחרב, למה לנו להכפיל יגוננו פעם אחרת, טוב לנו לעמוד במקומנו ולעבוד את ה'. ושמעתי שהם אנשי טולטיל"א והקורבים אליהם, וכדי שלא יחזיקו אותם כאנשי רשע ומתוסרי אמנה חלילה, כתבו להם זה השבח הגדול. (וראה בס' המנהיג (דיני תפלה סי' לט): והווי"ן שאומרים באמת ויציב ונכון וכו', שמעתי מימי חורפי "בטולטיל"א" וכו'). והשבה"ל (סי' טז) כתב בשם הגאונים: מאמת ויציב עד הדבר הזה, אגרת אחת היתה, לפי שכשיסדו מאה ברכות שלחו לגולה רצונכם לקבל מאה ברכות, שלחו להן אמת ויציב וכו'. ובשם רבינו שלמה ז"ל כתב: י"ח קיימים יש באמת ויציב, שתיקנום "נשיאי ארץ ישראל ושלחום לאנשי יבנה" בשעה שתיקנו י"ח ברכות של תפילה. 22 [א"ח דין ברכו אות ג. וראה בסידור הגאונים והמקובלים ח"ב עמ' תצח שכתב כן גם בשם סי' עבוי"]

בס' סדר היום (כוונת ק"ש): וענין שמע ישראל וכו', וישראל הוא ישראל סבא. וי"א הוא ישראל ממש הוא יעקב אבינו ע"ה. ויש להעיר בזה הלא אסור לאדם לקרא לאביו בשמו (-קדושין לא:), והיאך קראו השבטים לאביהם בשמו. 15 ראה בס' לקוטי מגדים (הו"ד בס' אמת מקוצק תצמח עמ' רפט) שמשקיבלו השבטים באותה שעה עול מלכות שמים עליהם, נקנו לעבדים להשי"ת, ועל כן זכו ראשונים לתואר עבדי ה', כמאמר הכתוב (בראשית ג, יז) ועתה שא נא פשע "עבדי אלהי אביך". 16 ע"ש בצל"ח ובבן יהוידע מש"כ לבאר שייכות שבח זה של בשכמל"ו באותו הפעם. 17 גמ' שם. נושם אמרו עוד: משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה וכו'. ובצל"ח: כיון שרז"ל דיברו בחידה וברמז, לא אהיה הולך רכיל ומגלה סוד וכו'. ועיין בס' סדה"י (כוונת ק"ש) וברוח חיים (אבות פ"ג מ"ב) ובפרי צדיק (בראשית עמ' 34) ובסידור בית יעקב (דף סב. ושם: והוא מסודר ליראיו, אע"פ שאיני כדאי) ובבן יהוידע (שם) מש"כ לבאר בזה. ועיין בחי' הרש"ש לדב"ר (פרי ואתחנן) שהעיר מדברי המדרש שם: ומהיכן זכו ישראל לקרות ק"ש וכו', ממתן תורה זכו וכו', ומשה אמר בשכמל"ו, הרי שאף משה רבינו אמר. ובאבודרהם (עמ' פא בשם מדרש): כל המצוות שנתתי לכם ממה שקיבלתי מהקב"ה, אבל השם הזה שאני נותן לכם, הוא ממה ששמעתי ממלה"ש שבו הם משבחים להקב"ה ונטלתי אותה מהן, לכך תהיו אומרים אותו בלחישא. ועיין בשו"ת דברי יציב חאו"ח סי' פג מש"כ לבאר דמה אהני במה שאומרים בשכמל"ו בחשאי, סו"ס הרי אומרים אותו, ומרע"ה לא אמרו כלל אף בחשאי. (וראה בזה ביערות דבש דרוש טו). ועוד מדוע אכן לא אמרו מרע"ה (לדעת הגמ' פסחים שם), הלא יעקב אבינו אמר. ועיין במג"א סי' תריט סק"ה שמרע"ה לא כתב פסוק זה בתורה כדי להצניעו מהמלאכים. וע"ש בישועות יעקב ובס' נתיבות עולם למהר"ל ז"ל (נתיב העבודה פ"ז) ובצל"ח (שם) ובסידור בית יעקב ובשו"ת דברי יציב (שם) מש"כ לבאר בזה. עוד ע"ש בצל"ח מש"כ לבאר אטו שבח אחד יש לנו שאנו אומרים מה שלא אמרו מרע"ה, וכמה פיוטים אנו אומרים שחיברו הפייטנים, ולא יהיה יעקב אבינו כאחד מהפייטנים שניחוש מלומר בשבח ששיבח סבא קדישא ישראל סבא, עבור שלא אמרו משה, אלא עיקר הקפידא שנפסוק באמצע ק"ש בשבח שלא אמרו

ראשונה, שהיא קבלת עול מלכות שמים. אשרי איש שישמע למצותיך, כנגד והיה אם שמוע, שהיא קבלת עול מצות. אמת ממצרים גאלתנו, כנגד פרשה של ציצית, שהוא להזכיר

שאנו עבדיו שפדאנו מבית עבדים, ולקחנו²³ לעם סגולה, ונתן²⁴ מצות ציצית לאות ולהכיר, כמנהג היום שנותנין אות אל העבדים הקנויים²⁵.

ואתר החכמה¹ הלכות קריאת שמע וברכותיה ערבית ושחרית

ועתה אבאר הלכות קריאת שמע¹.

כתב הר"מ נ"ע², אסור לאכול ולשתות³ בבקר קודם שיתפלל קריאת שמע, כדאיתא פרק קמא דברכות⁴, ואותי⁵ השלכת אחרי גויך⁶, אחר שנתגאה זה, היאך יקבל עול מלכות שמים.

מכאן אמר רבינו אבי ז"ל⁷, שמותר לשתות מים⁸ בבקר קודם תפלה, שבכאן לא שייך לומר ואותי השלכת וכו'.⁹ ודוקא בחול מותר, אבל בשבת ויום טוב¹⁰, שצריך לכוין על הכוס על שולחנו קודם אכילה, אסור. (והרי"א"ף)

וס' מגן האלף סי' רעג]. והא"ח כתב עוד לבאר שברכה זו נתקנה על רוב החסד שעושה לנו הקב"ה שהוציאנו ממצרים ובקע לנו את הים וכו'. וכ"כ האבודרהם (עמ' פז) וכדאי בירר (ברכות פ"א הל' ו) שצריך להזכיר כאמת ויציב יצי"מ ומלכות וקרי"ס ומכת בכורות וצור ישראל וגואלו. והרי"ף והר"מ לא ביארו זה - ס' הבתים בית תפלה עמ' סו. 23 בא"ח: "לקחנו לו" לעם סגולה. 24 שם: ונתן "לנו" מצות ציצית. 25 מנחות מג: ורש"י ותוס' שם ד"ה חותם.

¹²³⁴⁵⁶⁷חתי"ח

1 ראה להלן סי' כב (הערה 122) לענין לאחוז הציציות בשעה שקורא ק"ש. 2 תשב"ץ סי' רג. [א"ח הל' תפלה אות טו (דף יד טור ב)]. 3 בא"ח (בשם הר"מ): לאכול ולשתות ולעשות שום מלאכה קודם ק"ש וכו'. שו"ע אר"ח סי' פט סעיף ג. [והא"ח כתב גם דברי הרמב"ם (שם פ"ה הל' ג) שרעב וצמא אם יכולין לכוין יקראו ויתפללו, ואם לאו אל יקראו ויתפללו עד שיאכלו וישתו. שו"ע שם סעיף ד]. 4 י: רמב"ם פ"ו מהל' תפלה הל' ד. 5 מ"א יד, ט. [נראה בבן יהוידע שם מש"כ לבאר הטעם שנחשב לו לגאווה]. 6 ובגמ' שם: אל תקרי גויך אלא גאיך. שאותיות אהו"י מתחלפות - אבודרהם (עמ' לב). וכתב המהר"י אבוהב (הו"ד בב"י שם) דהיינו שאם היינו תופשים הפסוק כמו שהוא, היה אסור לשתות מים, שהרי צורך הגוף הן, והשתא דקרינן גאיך במקום גויך, כיון שאין במים גאווה שרי. ונתבאר בב"י שם שהטעם שהיה כח ביד חכמים לשנות הפסוק ממשמעותו, היינו מפני שזה שאסור לאכול ולשתות קודם שיתפלל אינו מדאר,

אלא חכמים אסרוהו, ולא נראה להם לגזור אלא במידי דהוה דרך גאווה דוקא, וכי בעו לאסומכי אקרא ראו שלפי פשוטו משמע לאסור אף במים, ולכך הוצרכו לומר אל תקרי גויך אלא גאיך. 7 ראבי"ה ח"א סי' ל. ושם כתב דדוקא מידי דמשכר אסור אבל מים מותר, דבמים לא שייך גאווה. וכ"כ הרא"ש (ברכות פ"א סי' י) והמרדכי (שם סי' כג) והטור (סי' פט) וההגה"מ (פ"א מהל' תפלה אות ד) בשמו. [ושם: ולפי"ז היה נראה שמותר לשתות מי פירות ושאר משקין שאינן משכרין, הואיל ולא שייך בהו גאווה בדבר שאינו משכר, איברא דבאו"ז כתב דדוקא יין ודבש ושכר שיש בהן גאווה, אבל מים שאין בהם גאווה לית לן בה]. והקאנטי (סי' טו) כתב בשם הראבי"ה והרי"א דדוקא יין או דבש ושכר אסור, אבל מים שרי. וע"ש ובאו"ז (ח"א הל' תפלה סי' קח): וכן ראיתי מורי רבינו אבי העזרי ששתה מים בשחר קודם התפילה. 8 כתב הב"י (שם) בשם מהר"י אבוהב שלדעת הראבי"ה מותר לאכול ולשתות אוכלין ומשקין לרפואה קודם שיתפלל, דכיון דלרפואה הוא דאכיל ושתי להו, ליכא משום גאווה. שו"ע שם. וע"ש במשנ"ב סקכ"ד שאפי' אוכלים ומשקים טובים דשייך בהו גאווה, כיון שאינו עושה משום גאווה אלא לרפואה, אע"פ שאינו חולה גמור שרי. וע"ש בבה"ל (ד"ה וכן) בשם האחרונים שאפי' אם יכול לאוכלם אחר התפילה ג"כ מותר, כיון שהוא מכויץ לרפואה. וע"ש (בשם החי"א) שאפשר שהצריך לאכול מפני חולשת הלב מותר. 9 בתשב"ץ: כי כאן אין שייך לומר אחר שנתגאה וכו', כי מאי גאווה שייך במים. 10 כ"כ הב"י (שם) בשם מהר"י אבוהב.